

spanningskabels, vuurtorens, stookolievelden op zee), dat een beetje hulp zeer gewenst, zo niet noodzakelijk is. Een andere film had betrekking op nestkastcultuur, waardoor de hollenbroeders in onze meer en meer gesaneerde bossen en parken aan nestgelegenheid worden geholpen. Naar aanleiding van deze film biedt de heer **Haan** namens de Vogelwachtht aan belangstellenden nestkastjes te koop aan voor de lage prijs van f 1,50. Met het bekende filmpje van Burdet over de Koekoek wordt het programma besloten.

IS CENTAUREA CALCITRAPA L. IN NEDERLAND UITGESTORVEN?

door L. GRÉGOIRE

Onder bovenstaande titel verscheen in het Correspondentieblad Nr. 6 van 15 nov. '57 (Uitgave van het Rijksherbarium) een beschouwing van S. J. van Ooststroom en Th. J. Reichgelt. Hierin wordt geconstateerd, dat er na 1900 een opvallende vermindering van vindplaatsen van deze plant in ons land moest vastgesteld worden. Tevens wordt de vraag gesteld, welke verklaring van dit verschijnsel kan gegeven worden en tenslotte volgt een verzoek om berichten i.z. recente vondsten.

Over het „verdwijnen” uit ons land gaf daarop Ch. r. van Leeuwen (Utrecht) in Correspondentieblad nr. 9 d.d. 1 juni '58 als zijn zienswijze, dat het zou kunnen samenhangen met het ophouden van zijn anthropochore zaadverspreiding, als gevolg van verandering in onze handelsbetrekkingen, o.a. in die met het nabije Oosten, Zuid-Rusland, e.d.

Ik ben de mening toegedaan, dat ook nog enige andere redenen zijn aan te wijzen. Vooreerst die, welke geldt voor de achteruitgang van nagenoeg de gehele nederlandse flora, dat het een gevolg is van ingebruikneming van gronden voor bebouwing en industrievestiging e.d.

Verder kan men, althans zeker in het Zuiden, constateren, dat de voorlichting op landbouwgebied, die de jonge boeren hebben ontvangen, hen tot een drastische bestrijding van weide- en akker-onkruiden heeft gebracht. Ze beperken zich niet slechts tot het uitroeien van lastige onkruiden (waartoe *C. calcitrapa* toch zeker behoort) in hun weiden en akkers, maar roeien deze ook meer dan vroeger uit in de aangren-

zende ongecultiveerde percelen, o.a. ook op de aangrenzende dijken. Hierdoor is dan wellicht niet de achteruitgang vanaf 1900 t/m. $\pm$ 1920 verklaard, maar daarna beginnen m.i. de gesignaleerde factoren hun invloed te laten gelden en wel in steeds stijgende mate.

Aanknappende aan het slot van de beschouwing van S. J. van Ooststroom en Th. J. Reichgelt kan ik inzake vindplaatsen nog het volgende mededelen: De eerste vondst, die ik deed, was op 8 augustus 1937 en wel midden in Maastricht, op de Maasmolendijk. Deze strekt zich uit langs de westelijke Maasoever vanaf de St. Servaasbrug in noordelijke richting tot aan de sluis, die het Bassin verbindt met de Maas. (Biesenwal).

Het betreft dus dezelfde vegetatie, die A. de Wever bedoelt op blz. 30 van het Jaarboek Natuurh. Gen. van Limburg 1920-'23 en die hij er blijkbaar reeds in $\pm$ 1900 aantrof. Bory de St.-Vincent (Description du Plateau de St. Pierre de Maastricht, 1821, p. 20), vermeldt deze plant voor de St. Pietersberg „entre les plantes vulgaires des lieux herbeux”. Uit de nagelaten aantekeningen van De Wever (Archief Natuurh. Museum, Maastricht) blijkt, dat deze plant vroeger ook veel voorkwam in Midden-Limburg en wel langs de Maas bij Wessum en Maasbracht.

Vóór de bouw van de Wilhelminabrug (1928-1932) en de inrichting der Wilhelminakade (1930-1933) bestond de bovengenoemde Maasmolendijk ter plaatse in dwarsprofiel uit 4 stroken en wel 1e de dijkglooiing aan de Maaszijde, 2de de kruin van de dijk, die verhard was met kiezel en aan weerszijden met bomen beplant, 3e de grazige binnenglooiing van de dijk naar het Luiker-Kanaal toe, en 4e een licht bekiezeld jaagpad van enkele meters breedte langs dit kanaal.

Bij de bouw van de Wilhelminabrug werd tevens vanaf het Westelijk landhoofd der brug een geplaveide afrit gemaakt in noordelijke richting tot ongeveer aan de ophaalbrug over het kanaal tegenover de St. Antoniusstraat. Deze vrij sterk glooiende afrit werd opgesloten tussen 2 gewapend betonnen grondkeermuren, die aan de buitenzijden met Kunrader-mergelsteen bezet werden.

Welnu, het was op het gedeelte van b.g. jaagpad, dat lag tussen de westelijke grondkeermuur en het kanaal, dat ik de plant in 1937

aantrof in ± 20 à 30 exemplaren. Ze had dus de tormentaties, die bouw van brug en afrit ongetwijfeld hebben opgeleverd, overleefd.

Als men nu weet, dat tengevolge van de kanalisatie der Maas, annex het gereed komen en ingebruikstellen van de verbindingssluis te St. Pieter enerzijds en die in het Bosscherveld anderzijds, het Luikerkanaal, resp. de Zuid-Willemsvaart, die er bij het Bassin op aansluit, tussen deze beide verbindingssluizen steeds minder bevangen werden en het jaagpad dus steeds meer als zodanig in onbruik raakte, dan hoeft het niet te verwonderen, dat de plant geleidelijk in aantal uitgebreide. Ook in oppervlakte. Aanvankelijk bevond ze zich hoofdzakelijk op een vrij kleine strook nabij de genoemde ophaalbrug bij de St. Antoniusstraat. Geleidelijk drong ze echter steeds meer ook naar het Zuiden op en in 1942 had ze het landhoofd van de Wilhelminabrug bereikt. Eigenaardig en m.i. ook onverklaarbaar is het, dat ze toen dat oprukken in zuidelijke richting staakte. Nooit trof ik ook maar één exemplaar op de rest van het jaagpad, gelegen tussen Wilhelminabrug en St. Servaasbrug.

Kort na de 2de wereldoorlog dreigde er voor de vegetatie een groot gevaar. Het jaagpadgedeelte, waarop ze groeide, werd n.l. in gebruik genomen als openlucht-reparatie-atelier voor sluisdeuren uit het Luikerkanaal. Er kwam een werkkeet, er werden zware eiken balken en planken, ijzerwerk, enz. liefst juist op de belangrijkste plek gedeponeerd en verder eveneens de enorme sluisdeuren. Er was voortdurend heen en weer geloop van de arbeiders en per vrachtwagen werden de materialen aangevoerd en dat juist in de groeitijd. Ik stelde mij voor, dat dit het einde zou zijn van een groeiplaats, die zeker al $\pm$ een halve eeuw had stand gehouden. Het duurde nog enige tijd, voordat het tijdelijk afgesloten pad weer werd opengesteld, maar inmiddels was de winter ingetreden. Vol vrees ging ik in het daarop volgende voorjaar (1947 of 1948?) het terreintje inspecteren. Tot mijn vreugde mocht ik vaststellen, dat de taaie en lange penwortels, althans grotendeels, de miserie hadden overleefd, althans er waren verschillende jonge wortelrozetten opgekomen. Na enkele jaren stonden er weer nagenoeg evenveel planten als tevoren. Maar opnieuw dreigde er gevaar. Behalve onze *C. calcitrapa* hadden ook andere planten, vooral grassen en klavers,

met daartussen ook brandnetels en distels en wat kleine onkruiden, als gevolg van het niet meer in gebruik zijn als jaagpad, de kans gezien zich aanzienlijk uit te breiden. Nadat een circus-troep zijn paarden hier had laten grazen, werd dit voorbeeld gevolgd door een ingezeten venter en zag men er geregeld een of twee zijner paarden hier grazen. Op zichzelf zou dit niet zo erg geweest zijn, maar de man schijnt bij het plaatsen der ijzeren pinnen, waaraan de paarden met lange koorden werden vastgemaakt, ofwel bij het lopen door zijn geïmproviseerde weide, last te hebben ondervonden van de scherpe stekels van onze Kalketrip, want in 1956 bemerkte ik, dat er verschillende planten met wortel en al waren uitgestoken, wat ongetwijfeld door de venter is gedaan. Gelukkig bleef ze behouden op diverse plekken, waar nog weinig of geen gras groeide. Begin 1957 waren er nog 40 à 50 planten aanwezig.

Maar toen kwam de grote ramp: Men begon toen met de definitieve restauratie van de in de laatste oorlog opgeblazen en daarna slechts tijdelijk herstelde Wilhelminabrug. De nieuwe plannen behelzen o.a. de sloping van het westelijke bruggenhoofd en van de meergenoemde noordelijke afrit. Al spoedig was het aangelegen jaagpad bedekt met de uitgebroken keien en de Kunrader-mergelblokken van de grondkeermuren. Nadat deze materialen met rijdende grijpkranen op vrachtwagens waren geladen en afgevoerd, werden op het terrein de enorme betonblokken, afkomstig van de keermuren en van het bruggenhoofd, gedeponeerd en eveneens met zware wagens weggevoerd, zodat van het pad niets overbleef dan een door sporen doorploegde en vol kuilen en gaten zittende modderbrei. Om nieuwe materialen te kunnen aanvoeren, werd het tenslotte overdekt met een dikke laag kiezel en steenpuin en het is dus nu een verharde weg, waarop vegetatie onmogelijk is.

Helaas moet dus worden aangenomen, dat ook deze standplaats van onze zo zeldzame *Centaurea calcitrapa* voor goed verdwenen is.

Tenslotte zij nog vermeld, dat er, voorzover ik weet, in Maastricht gelukkig nog een terreintje is, waar ze zeker al vanaf 1942 en vermoedelijk al langer voorkomt. Het is een arm-tierig stukje weiland langs de westelijke Maasoever, vlak bij de Nederlandse grens te Smeermes. Laat ons hopen, dat ze hier nog lang mag standhouden.